

Verstas-hanke - ihmisen kokoinen tuki

Euroopan unionin
osarahoittama

Sininauhasäätiö

LIVE

SISÄLLYSLUETTELO

ALKUSANAT	3
OHJAUSIDEOLOGIA.....	4
VERSTAS-POLKU	5
KUNTOUTUMISEN TUKEMISEN SUUNNITELMA	6
ETÄVÄLITTEINEN TOIMINTA	7
TYÖPARITYÖSKENTELY	8
KOKEMUSKAHVILA	9
MATALAN KYNNYKSEN TYÖTOIMINTA JA TYÖOSUUSRAHA	10
PALKKION MERKITYS.....	13
MATALAN KYNNYKSEN TYÖTOIMINTA VS. PALKKIOHOITOMALLI.....	13
OPINNOLLISTAMINEN	14
LOPUKSI.....	14

ALKUSANAT

Käsikirjassa kuvataan Verstas-hankkeessa kehitettyä toimintaa ja sen ajatuksena on tarjota uusia näkökulmia sekä käytännönläheisiä työvälineitä päihde- ja rikostaustaisten kanssa työskentelyyn. Käsikirja kokoaa yhteen hankkeessa kehitettyjä toimintatapoja ja havaintoja tilanteista, joissa asiakkaiden (myöhemmin valmentautuja) eteneminen kohti työelämää ja koulutuspolkuja edellyttää kokonaisvaltaista, joustavaa ja verkostomaista työtettä. Esiteltyjä menetelmiä ja toimintatapoja voidaan soveltaa erilaisiin toimintaympäristöihin.

Sisällöllisesti käsikirja käsittelee muun muassa kuntoutuksen tukemisen suunnittelua, työpari-työskentelyä, etävälitteistä toimintaa, työelämäosallisuutta sekä yhteisöllistä toimintamallia. Näistä rakentuva joustava kokonaisuus tukee ihmislähtöistä ja vaikuttavaa työskentelyä. Läpileikkaavana ajatuksena on, että valmentautujan eteneminen on mahdollista, kun hän saa rinnalleen oikea-aikaista tukea, tulee kohdatuksi kokonaisvaltaisesti ja pystyy toimimaan aktiivisena toimijana omassa prosessissaan.

Haluamme kiittää kaikki Verstas-hankkeeseen osallistuneita valmentautujia, ammattilaisia ja verkostoja antoisasta matkasta ja erinomaisesta yhteistyöstä. Ilman teitä tämä ei olisi ollut mahdollista!

Verstas-hanke, 1.9.2023–30.8.2026

Euroopan unionin osarahoittama

Toteuttajat: Live-säätiö ja Sininauhasäätiö

OHJAUSIDEOLOGIA

Verstas-hankkeen työskentelyä ohjaava ideologia oli voimavarakeskeisyys, joka tutkitustikin edistää tukeen sitoutumista ja pitkäjänteistä kuntoutumista.

Hankkeen kohderyhmänä olivat henkilöt, joiden elämäntilanteet olivat monimutkaisia ja kuormittuneita. Suurin osa hankkeeseen osallistuneista ihmisistä oli joko kokonaan työelämän ulkopuolella olevia, tai vaarassa joutua sinne. Monilla oli kasaantuneita haasteita kuten mielenterveys- ja päihdeongelmaa, rikostaustaa sekä taloudellista huono-osaisuutta. Palvelujärjestelmän vaatimukset olivat monille liikaa eivätkä he saaneet riittävää tai oikeanlaista tukea tilanteensa parantamiseen.

Valmentautujien ohjaus perustui kuuntelemaan, mahdollistamaan ja osallistamaan työotteeseen, jossa yksilöllinen tilanne pyrittiin näkemään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Muutosprosessille annettiin riittävästi aikaa ja eteneminen rakentui yhteistoiminnassa valmentautujan kanssa.

Ammattilaisten tehtävänä oli luoda edellytyksiä tavoitellulle muutokselle. Tämä tarkoitti esimerkiksi strukturoidun Verstas-polun mukaista etenemistä, tunnistaa ja tarvittaessa myös sanoittaen yhdessä valmentautujan kanssa hänen elämäntilannettaan, vahvuuksiaan, osaamistaan ja tavoitteitaan mahdollisimman voimavaralähtöisesti. Hankkeesta tarjottu tuki, sekä tässä työkirjassa esitellyt työmenetelmät joustivat ja olivat muunneltavissa valmentautujan tilanteen ja asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Toinen keskeinen toimintaa ohjaava tausta-ajatus oli työelämäosallisuus. Työelämäosallisuudella tarkoitetaan mahdollisuuksia osallistua työelämään tai sen kaltaiseen toimintaan omien voimavarojen, tavoitteiden ja elämäntilanteen mukaisesti. Työelämäosallisuuteen kytkeytyy kokemukset yhteisöön kuulumisesta, toiminnan merkityksellisyydestä sekä toiminnasta saatavasta palkkiosta. Työelämäosallisuus tarkoittaa yksilön mahdollisuutta ja kykyä osallistua työmarkkinoille ja toimia aktiivisena jäsenenä työyhteisössä. Se on keskeinen osa ihmisen identiteettiä, joka vahvistaa kokonaisvaltaista hyvinvointia, terveyttä ja sosiaalista kuuluvuutta. Työelämäosallisuus ei rajoitu vain palkkatyöhön, vaan se kytkeytyy laajemmin osallistaviin työmarkkinoihin. Sen keskiössä on yksilön identiteetti ja hyvinvointi. Työ ja laajemmin toiminnallisuus on merkittävä osa aikuisen identiteettiä ja se tarjoaa rakenteita arkeen sekä sosiaalisia suhteita.

Verstas-hankkeessa työelämäosallisuutta toteutettiin perinteisen palkkatyön, työkokeilun ja kuntouttavan työtoiminnan lisäksi matalan kynnyksen työtoiminnan sekä työosuusrahan muodossa.

VERSTAS-POLKU

KUNTOUTUMISEN TUKEMISEN SUUNNITELMA

Työelämään palaaminen tai sinne siirtyminen ei ole yksittäinen päätös, vaan vaatii usein kokonaisvaltaista elämän uudelleenorganisointia. Tilanteet ovat monikerroksisia ja sisältävät usein monia toisiaan vahvistavia ongelmia, joita valmentautajat eivät aina kykene itse jäsentämään tai sanoittamaan. Tästä syystä elämäntilanteen kartoitus on keskeinen osa prosessia ennen työelämään kiinnittymistä. Verstas-hankkeessa tätä toteutettiin kuntoutumisen tukemisen suunnitelman avulla (Liite 1), joka tarjosi rakenteen tilanteen kokonaisvaltaiselle arvioinnille. Kuntoutumisen tukemisen suunnitelmasta laadittiin kyselymuotoinen pohja, joka käytiin läpi valmentautujaa haastatellen. Elämäntilannetta kartoittavan haastattelun avulla voitiin tavoittaa myös sellaisia tekijöitä, jotka eivät muuten olisi tulleet näkyviksi.

Työskentely aloitettiin rauhallisesti valmentautujan tahtiin, jotta mahdollisimman luottamuksellinen yhteistyösuhde ehti rakentua. Ammatilainen keskittyi kuuntelemiseen ja pienten, arkea helpottavien toimenpiteiden kautta osoitti, että valmentautujan tilanteeseen tartutaan. Työskentelyä oli tärkeää toteuttaa joustavasti ja tilanelähtöisesti. Tapaamisten sisältö, pituus ja paikka sovittiin valmentautujan toimintakykyyn ja arkeen sopivaksi. Tämä joustava työskentelymalli mahdollisti reagoimisen nopeasti muuttuviin tilanteisiin, ja suunnitelmien mukauttamiseen tarvittaessa, joskus jopa saman päivän aikana. Alkukartoitukseen ja suunnitteluun varattiin riittävä määrä aikaa, yleensä useampi tapaamiskerta. Ammatilaisen on keskeistä huomioida monimutkaisten tilanteiden etenemistahti: prosessi voi kokonaisuudessaan kestää kuukausia tai jopa vuosia. Asumiseen, talouteen, terveyteen ja ihmissuhteisiin liittyvät haasteet kietoutuvat toisiinsa niin, että työelämään liittyvät tavoitteet jäävät helposti taka-alalle. Prosessin alkuvaiheen aikana edistetäänkin valmentautujan toimintakyvyn kannalta keskeisiä perustarpeita, kuten asumisjärjestelyjä, lääkeshoidon ajantasaisuutta ja sosiaalietuuksien toteutumista.

Kohtaamisien perusteella arjessa toistuvat usein palvelujärjestelmän pirstaleisuuden aiheuttamat haasteet, asumisen ja talouden haavoittuvuus, terveys- ja päihdehaasteiden kasautuminen sekä siirtymävaiheisiin liittyvät palvelukatkokset. Näiden tilanteiden näkyminen valmentautujan arjessa on kuitenkin yksilökohtaista, jolloin myös niihin tarttuminen täytyy tehdä valmentautujan tarpeista käsin. Tämä edellyttää työskentelykäytäntöjen jatkuvaa reflektiota ja mukauttamista suhteessa valmentautujan tarpeisiin.

Työelämään palaaminen tai päihdeettömän elämän tavoittelu ei ole mahdollista ilman riittävää motivaatiota, jonka tarkasteluun kuntoutumisen tukemisen suunnitelma tarjoaa yhden konkreettisen välineen. Kun arjen perusasiat alkavat järjestyä, valmentautujan kyky orientoitua tulevaisuuteen vahvistuu. Kuntoutumisen tukemisen suunnitelmaa laatiessa hyödynnettiin motivoivaa keskustelua. Sen avulla jäsennetään valmentautujan nykytilannetta ja nostetaan esiin teemoja, joista keskustellaan tavoitteita ja muutostoiveita tarkentaen. Motivoivan keskustelun kautta ammatilainen ja valmentautuja yhdessä muokkaavat suunnitelmaa konkreettisiksi, valmentautujan voimavaroihin perustuviksi askeliksi, joita seurataan ja päivitetään prosessin edetessä. Motivoivan keskustelun avulla valmentautuja voi tunnistaa omat voimavaransa ja tavoitteensa. Ammatilaisen tehtävänä on ohjata prosessia, jossa valmentautuja itse löytää syyt muutokseen, tunnistaa pienet onnistumiset ja rakentaa omaan elämäänsä realistisesti sopivan etenemissuunnitelman. Motivaation tukemisella houkutellaan ja vahvistetaan valmentautujan sisäisiä voimavaroja.

Etenemisen ytimessä on valmentautujan omien toiveiden ja tavoitteiden näkyväksi tekeminen ja niiden varaan rakentuvan muutosmotivaation vahvistuminen. Tavoitteena ei ole pelkästään päihdeettömyys tai työllistyminen, vaan valmentautujan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin vahvistuminen ja merkityksellisen, toimivan arjen rakentuminen. Tässä mielessä perusteellinen elämäntilanneselvitys ei ole vain ammatilaisen työväline, vaan se on edellytys onnistuneelle etenemiselle ja työelämään kiinnittymiselle.

ETÄVÄLITTEINEN TOIMINTA

Digitalisaation myötä yhä useampi palvelu on siirtynyt joko kokonaan tai osittain verkkoon. Etävälitteinen toiminta tarjoaa monia mahdollisuuksia kuntoutumisen tukemiseen ja työllistymisen edistämiseen, mutta samalla se tuo mukanaan haasteita, jotka ovat tärkeä tunnistaa ja huomioida palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Etävälitteinen toiminta voi tarjota turvallisen ja joustavan tavan osallistua silloin, kun fyysinen läsnäolo ei ole mahdollista esimerkiksi terveydellisistä tai logistisista syistä. Se voi myös madaltaa kynnystä osallistua ryhmätoimintaan, jos sosiaaliset tilanteet tuntuvat kuormittavilta.

Verstas-hankkeessa etävälitteistä toimintaa järjestettiin rakentamalla valmentautujille Howspace-alustalle työtila, johon halukkaat valmentautajat kutsuttiin. Työtilaan koottiin tietoa ja harjoituksia hankkeen tavoitteisiin liittyen, kuten työllistymisen tukemiseen ja arjen taitojen vahvistamiseen. Uusien digitaalisen osallistumisen muotojen rinnalla on tärkeää huomioida osallistujien digivalmiudet, motivaatio ja arjen kuormitus. Verstas-hankkeessa valmentautajat suosivat edelleen kasvokkaisia tapaamisia, ja vain harvat halusivat osallistua etävälitteiseen toimintaan, mikä kertoo sekä henkilökohtaisista mieltymyksistä että digitaalisuuteen liittyvistä rakenteellisista esteistä.

Yksi keskeinen saavutettavuuden haaste liittyi valmentautujien digitaalisiin valmiuksiin. Suurimmalle osalle hankkeen valmentautujista älypuhelimien käyttö oli tuttua, mutta tietokoneen ei, joten esimerkiksi videoyhteyden avaaminen, tiedostojen lataaminen tai verkkosivustojen käyttö ei ollut yksinkertaista. Puutteelliset digitaidot voivat aiheuttaa turhautumista ja jopa estää osallistumisen kokonaan. Yhteiskunnan nopea digitalisoituminen aiheuttaaakin digikuilua, jossa osa ihmisistä jää helposti tarjolla olevien palveluiden ulkopuolelle.

Toinen merkittävä haaste etävälitteisen toiminnan järjestämisessä liittyi valmentautujien aiempiin kokemuksiin etäpalveluista. Moni oli osallistunut etävälitteisiin palveluihin vähäisin valmiuksin tai ilman riittävää tukea, mikä oli jättänyt kokemuksen siitä, että etäosallistuminen on vaikeaa ja kuormittavaa. Jos tarvittavia digitaitoja ei ole ja etäosallistuminen ei perustu omaan valintaan, voi etätyöskentely tuntua epämieluisalta ja sen hyöty jäädä vähäiseksi. Tämä näkyi hankkeessa siten, että valmentautajat kokivat kasvokkaiset tapaamiset luontevampina ja helpommin saavutettavina vaihtoehtoina.

Hankkeessa koetuista haasteista huolimatta etävälitteinen toiminta voi olla valmentautujalle hyödyllistä, kun se toteutetaan asiakaslähtöisesti ja joustavasti. Ammattilaisen rooli etävälitteisen toiminnan tukemisessa korostuu etenkin tilanteissa, joissa digitaidot tai aiemmat kokemukset heikentävät valmentautujan luottamusta omiin kykyihinsä. Ammattilainen voi madaltaa osallistumisen kynnystä ja tätä kautta vahvistaa onnistumisen kokemuksia antamalla selkeitä ohjeita sekä tarjoamalla mahdollisuuden harjoitella digivälineiden käyttöä yhdessä. Hyvällä ohjauksella ja kiinnostavalla sisällöllä etävälitteisestä toiminnasta on mahdollista saada valmentautujalle mielekästä.

Howspace-alustalle rakennettu verkkoympäristö tarjosi mahdollisuuden tuoda esiin teemoja, jotka olivat valmentautujille merkityksellisiä ja kiinnostavia. Alustan visuaalisuus, helppokäyttöisyys ja vuorovaikutteisuus madaltavat omalta osaltaan osallistumiskynnystä ja tukevat valmentautujien osallisuutta. Sisältö kannattaa suunnitella yhdessä valmentautujien kanssa ja heidän tarpeitaan kuunnellen. Hankkeessa muutama valmentautuja antoi kehitysehdotuksia alustan sisällöstä ja tavasta, miten se on rakennettu. Näiden ehdotusten pohjalta alustaa muokattiin valmentautujien toiveiden mukaisesti. Verkkoympäristöä pystyi hyödyntämään valmentautujan kanssa myös valmentajan tukimateriaalina, jolloin valmentautuja itse ei välttämättä käyttänyt alustaa suoraan, vaan valmentaja hyödynsi sisältöä valmennuksessa.

TYÖPARITYÖSKENTELY

Verstas-hankkeessa työparityöskentely oli toimintamalli, jossa kaksi ammattilaista tuki valmentautujaa yhteistyössä joustavalla, valmentautujan tilanteeseen tarkoituksenmukaisella työnjaolla. Tämä työskentelymalli mahdollisti laajempaa osaamisen jakamista sekä ammatillista reflektointia.

Työparityöskentelyn avulla varmistettiin, että valmentautuja saa riittävää ja oikea-aikaista tukea tarvitsemiinsa asioihin. Tällä pyrittiin siihen, että asiat pysyvät koossa arjessa, jossa toimintakyky, motivaatio ja ulkoiset tekijät vaihtelevat usein nopeasti. Tarpeen mukaan työpari tapasi valmentautujaa myös yhdessä.

Työparityöskentely toi mukanaan monipuolisia hyötyjä. Mallissa ammattilaisille syntyy luontevasti mahdollisuus jakaa osaamista, erilaisia näkökulmia ja vastuuta tavalla, joka hyödyttää sekä ammattilaisia että valmentautujaa. Kaksi ammattilaista pystyy havainnoimaan ja huomaamaan eri asioita ja näin ollen tarjoamaan monipuolisempaa tukea valmentautujalle. Työparimallissa oli myös työnohjauksellinen ulottuvuus, kun työparin kanssa keskusteltiin työn haasteista ja onnistumisista. Malli tukee ammatillista kasvua ja tuo varmuutta valmennustyöhön. Joustava työnjako ja läsnäolo asiakkaan arjessa vahvistaa luottamuksen syntymistä ja turvallisuuden tunnetta valmennusprosessissa.

Hankkeessa työparityöskentely ulottui usein yli organisaatio- ja sektorirajojen vahvistaen moniammatillista yhteistyötä. Verkostomaisessa työparimallissa eri organisaatioiden asiantuntijat tuovat mukanaan oman näkökulmansa ja osaamisensa valmennustyöhön.

Hankkeessa rakentuneet luottamukselliset suhteet valmentautujien kanssa tukivat myös viranomaistapaamisten onnistumista. Työnteki-

jän mukanaolo tapaamisissa auttoi sanoittamaan valmentautujan tilannetta ja varmistamaan, että hänen ääntään kuultiin aidosti, erityisesti silloin, kun viranomaisasiointi koettiin “temppuradaksi”, jossa odotetaan vastausten mukautumista oletettuihin odotuksiin.

Tapaamisten jälkeen yhteinen läpikäynti vahvisti ymmärrystä sovitusta asioista ja auttoi jäsentämään seuraavia askelia. Onnistunut verkostomainen työparityöskentely vahvisti sekä valmentautujan motivaatiota että osallisuuden kokemusta.

Työparityöskentely muodosti Verstas-hankkeen toimintamallin perustan. Se mahdollisti joustavan, läsnä olevan ja yhteistyöhön nojaavan työn, jossa valmentautujan asiat pysyivät otteessa myös silloin, kun elämäntilanne oli haastava tai katkonainen.

KOKEMUSKAHVILA

Verstas-hankkeessa kehitetty kokemuskahvila oli säännöllisesti toteutuva ja yhteisöllinen matalan kynnyksen kohtaamispaikka. Kokemuskahvilassa kokoonnuttiin kerran viikossa Skatan tilalle Helsingin Vuosaareen ja sen pitämiseen varattiin kuljetuksineen koko työpäivä. Kokemuskahvilan tarkoituksena oli tarjota kiireetön, turvallinen ja luottamuksellinen ympäristö osallistumiselle ja yhdessä olemiselle. Kokemuskahvilassa valmentautujat kohtasivat toisiaan ja pystyivät vaikuttamaan aktiivisesti sen sisältöihin. Kohtaamisympäristönä Sininauhaliiton ylläpitämä Skatan tila oli luonnonläheisyydessään ainutlaatuinen ja monipuolisia toimintoja mahdollistava. Kokemuskahvila mahdollisti rakenteeltaan myös asiakkaiden henkilökohtaisen tuen ja kohtaamisen, koska työntekijöitä oli paikalla useampia.

Yhteinen tekeminen, kuten ruoanlaitto ja tilan pienten ylläpitotöiden jatkaminen, tukivat osallistujien arjentaitoja ja toimijuutta. Kokemuskahvilan vapaamuotoinen ja keskustelevalta ilmapiiri kannusti osallistujia omien kokemusten jakamiseen, lisäten vertaistuen ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Säännöllinen viikoittainen rytmi tuki arjen jäsentymistä ja valmentautujien sosiaaliset verkostot laajenivat osallistumiskertojen myötä. Ruoanlaitto ja yhteinen ruokailu koettiin myös merkityksellisenä osallistumismotivaatiota kohottavana elementtinä.

Kuljetuksilla oli keskeinen merkitys kokemuskahvilaan osallistumisessa. Ilman kuljetuksia osa osallistujista olisi jäänyt toiminnan ulkopuolelle, sillä Skatan tila sijaitsee reilun kävelymatkan päässä julkisesta liikenteestä. Kuljetusten suunnittelu ja toteutus olivat tärkeä ammatillinen vastuu, jolla oli suora vaikutus toiminnan saavutettavuuteen. Kuljetusaika toimi itsessään hyvänä kuulumisten vaihtamisen ja keskustelun välineenä.

Kokonaisuutena kokemuskahvila osoittautui toimivaksi ja käytännölliseksi matalan kynnyksen menetelmäksi yhteisölliseen asiakastyöhön.

MATALAN KYNNYKSEN TYÖTOIMINTA JA TYÖOSUUSRAHA

Matalan kynnyksen päihdepalvelujen ja asumissosiaalisen työn piirissä on havaittu, että monelle päihde- ja asunnottomuustaustaiselle henkilölle esimerkiksi kuntouttava työtoiminta on vielä liian vaativaa tai ihmiset eivät erinäisten syiden takia niihin kiinnity. Matalan kynnyksen työtoiminta tarjoaakin havaintojemme mukaan toimivan kuntoutumista ja työkykyä edistävän vaihtoehdon, joka soveltuu käytettäväksi erityisesti kolmen ensimmäisen päihdekuntoutumisen vaiheen aikana, tähdäten sisäisen motivaation heräämiseen ja muutosvalmiuteen.

1. Kieltäminen

2. Kieltäminen

3. Motivaatio
(ulkoinen)

4. Motivaatio
(sisäinen)

5. Motivaatio
(sisäinen)

6. Valmius hoitoon

7. Irrottai-
tuminen

8. Raittius

9. Vakiintuminen

10. Sisäistäminen
identiteetin muutos

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

Työosuusraha

Työkokeilu

Palkkatuki

Kuntouttava työtoiminta

Työvoimakoulutus

Sosiaalinen kuntoutus

Koulutuskokeili

Ammatillinen kuntoutus selvitys (AKSE)

Kelan työkokeilu / työhönvalmennus

Työosuusrahatoiminta sijoittuu erityisesti kolmeen ensimmäiseen de Leonin päihdetoitumisen vaiheeseen

Toiminnallisella osallistumisella tavoitellaan valmentautujan oman toimijuuden vahvistumista, sekä esimerkiksi päihteiden käytön tarpeen vähentämistä arjen rutiinien vahvistumisen, sekä vertaistuen ja yhteisöllisyyden tuottamien suojaavien tekijöiden avulla. Toimintaan säännöllisen osallistumisen myötä päihteiden käyttöön liittyvät laukaisevat tekijät, kuten yksinäisyyden, passiivisuuden ja tyhjyyden kokemukset vähenevät.

Verstas-hankkeessa valmentautujille mahdollistettiin osallistuminen matalan kynnyksen työtoimintaan Sininauhasäätiö-konsernin toimintaympäristössä, mikäli he osoittivat siihen kiinnostusta. Matalan kynnyksen työtoiminnan sisältöinä tarjottiin muun muassa muutto-, siivous- ja pintakäsittelytehtäviä. Tehtävät olivat vaatimustasoltaan valmentautujan päiväkohtaiseen toimintakykyyn porrastettavissa. Konkreettisen ja merkityksellisen toiminnan ohella tarjoutui luontevia tilanteita keskustella arkeen ja hyvinvointiin liittyvistä teemoista, sekä edistää yhteisöllisyyttä ja vertaisuutta. Työtoimintaan osallistumisen palkkiona käytettiin työosuusrahaa, jonka merkitys palkkiomuotona terävöityi hankkeen aikana.

Työosuusraha on vammaisille ja kehitysvammaisille henkilöille maksettava veroton, kuntouttava tuki, joka ei ole palkkaa vaan vammaispalvelulain mukaiseen työtoimintaan osallistumista edistävä etuus, jonka tarkoituksena on vahvistaa toimintakykyä ja sosiaalista osallisuutta. Julkisissa työkeskuksissa työosuusraha on hyvinvointialueen myöntämä, lakipohjainen sosiaalipalveluun kuuluva tuki. Kolmannen sektorin piirissä sovellettuna korvaus on toimijakohtainen, vapaaehtoinen rahallinen kannuste, joka maksetaan lähtökohtaisesti toimijan omista varoista. Työosuusrahan maksuun ei voi käyttää julkisia avustuksia, ellei siihen ole myönnetty nimenomaista lupaa.

Työosuusrahan käytöstä on vuosien saatossa tullut vakiintunut toimintatapa ja menetelmä matalan kynnyksen päihdepalveluissa sekä asumis-sosiaalisen työn piirissä. Koska työllisyys-, sosiaali- ja päihdepalvelut eivät virallisesti tunnista tätä toimintaa, viranomaisen puolelta sitä ei voida myöskään tarjota vaihtoehdoksi henkilölle, joka hyötyisi siitä alkuvaiheen palveluna.

Kolmannen sektorin toteuttama työosuusrahatoiminta on kuitenkin merkittävää niin yhteiskunnallisesta, kuin yksilön näkökulmasta katsottuna. Esimerkiksi vuonna 2025 Sininauhasäätiö-konserni maksoi noin 100 000 euroa työosuusrahatoimintaan osallistuneelle noin 400 eri henkilölle. Virallisesti nämä henkilöt eivät ole mukana missään tunnistettavassa palvelussa, mutta todellisuudessa he ovat osallistuneet 50 000 tunnin verran omaa kuntoutumistaan tukevaan toimintaan.

Verstas-hankkeessa matalan kynnyksen työtoimintaa ja työosuusrahaa lähdettiin rankentamaan osaksi valmentautujan tavoitteellista palvelupolkua, tunnistaen menetelmässä myös palkkiohoitomallin (Contingency Management, CM) elementtejä. Molemmissa malleissa käytetään konkreettista palkitsemista motivaation sekä osallistumisen vahvistamiseen, ja palkitseminen tapahtuu lyhyellä viiveellä. Ne tavoittelevat arjen rakenteiden vahvistumista ja pienten edistymisen askeleiden näkyväksi tekemistä. Matalan kynnyksen työtoiminnan vahvuus on sen joustavuudessa ja epäonnistumisien (mm. retkahdukset) sallimisessa, joka vahvistaa turvallisuuden tunnetta toimintaan palaamisesta.

MATALAN KYNNYKSEN TYÖTOIMINTA VS. PALKKIOHOITOMALLI

	Työosuusrahalla toteutettu matalan kynnyksen työtoiminta	Palkkiohoitomalli (CM)
Tarkoitus	Osallisuus, arjen rytmi ja toimintakyvyn vahvistaminen	Tietyn käyttäytymisen muutos (esim. päihitteettömyys)
Palkkion ehto	Pelkkä osallistuminen	Mitattava tavoite
Joustavuus	Hyvin joustava, rep-sahdukset sallitaan	Rakenteellinen, palkkio menetetään epäonnistuesssa
Kohderyhmä	Laaja, haavoittuvassa asemassa olevat	Päihde- ja riippuvuus-hoito
Hyöty asiakkaalle	Päivittäinen tuki, turvallisuus, pieni taloudellinen vakaus	Selkeä ja nopea palautemuutoksesta
Verkostotyö	Keskeinen	Tarpeen mukaan

PALKKION MERKITYS

Säännöllisesti, vähintään viikoittain maksettava palkkio toimii tärkeänä motivaatiotekijänä. Se madaltaa kynnystä hakeutua palveluihin, tukeen ja työtoimintaan sekä ylläpitää yhteyttä sote-alan ammattilaisiin.

Toiminnan etu on joustavuus. Osallistua voi päiväkohtaisesti oman jakamisen ja tilanteen mukaan. Päihdesairauteen kuuluvat retkahdukset

eivät estä toimintaan palaamista, ja osaan tehtävistä voi osallistua niin sanotusti toimintakuntoisena. Toimintakuntoisuus tarkoittaa sitä, että lievä päihtymys ei ole este osallistumiselle. Kaikki tehtävät suunnitellaan siten, että niiden hoitaminen on turvallista ja realistisesti saavutettavaa. Mallin tavoitteena on ehkäistä epäonnistumisen kierteitä. Kokemukseme osoittavat, että joustava suhtautuminen retkahduksiin ja sitoutumisen vaihteluihin johtaa usein siihen, että valmentautuja alkaa vähitellen sitoutua toimintaan itse, osin myös arkea helpottavan osallistumisesta maksettavan palkkion vuoksi.

Työtoiminnasta ansaittu pieni korvaus tuo arkeen turvallisuutta ja vähentää jatkuvan selviytymisen ja rahahuolten aiheuttamaa kuormitusta. Vapautuneet voimavarat voivat suuntautua toipumiseen, arjen rakentamiseen ja omien tavoitteiden pohtimiseen.

Valmentautujan osallistuminen matalan kynnyksen työtoimintaan edellyttää sujuvaa yhteistyötä valmentautujan muun tukiverkoston, kuten tuetun asumisen omaohjaajan kanssa. Malli on intensiivinen ja tuottaa paljon sellaista tietoa asiakkaan arjesta, tilanteesta ja edistymisestä, joka hyödyttää koko verkostoa. Siksi tiedon jakamisen rakenteiden ja yhteistyön on toimittava saumattomasti, jotta valmentautujan etenemistä voidaan tukea mahdollisimman vaikuttavasti. Työparityöskentelyn näkökulmasta toinen työntekijä oli läsnä valmentautujan arjessa, ohjasi ja havaitsi toimintakykyä työtoiminnan ympäristöissä, kun taas toinen koordinoi palveluverkoston yhteistyötä ja varmisti tavoitteiden mukaisen etenemisen toteutumisesta. Näin muodostui johdonmukainen ja turvallinen tukirakenne. Parhaimmillaan matalan kynnyksen työtoimintaan osallistuminen luo mahdollisuuksia opetella uusia taitoja, omaksua uudenlaisia rooleja ja olla omalla toiminnallaan hyödyksi toisille ihmisille.

OPINNOLLISTAMINEN

Verstas-hankkeessa rakennettiin jatkopolkuja kohti koulutusta ja työelämää. Opinnollistaminen toimi yhtenä matalan kynnyksen väylänä.

Opinnollistaminen on menetelmä, jossa valmentautuja hankkii ammatillisen koulutuksen tutkinnon perusteissa määritettyjä osaamiskokonaisuuksia työympäristöissä ja todentaa kertynyttä osaamista näytöllä. Opinnollistaminen on hyvä vaihtoehto erityisesti niille, joilla on haasteita suorittaa opintoja perinteisissä oppimisympäristöissä ja opiskeluolosuhteissa.

Verstas-hankkeessa opinnollistamista hyödynnettiin osana työosuusrahatoimintaa. Opinnollistamisella oli kaksi keskeistä merkitystä: valmentautujan osaamisen näkyväksi tekeminen ja itsetunnon vahvistaminen sekä asteittaisten, joustavien jatkopolkujen mahdollistaminen. Työosuusrahatoiminnan joustavuus ja ammattilaisten tarjoama vahva tuki sen aika loivat edellytykset opinnollistamisen onnistumiselle. Lisäksi ammattilaisilta vaadittiin kykyä tunnistaa ja ohjata valmentautujia oikea-aikaisesti opinnollistamisen pariin. Perinteisesti opinnollistamista hyödynnetään esimerkiksi työpajatoiminnassa, mutta menetelmänä opinnollistaminen sopii myös toipumisen alkuvaiheessa oleville henkilöille sekä erilaisiin matalan kynnyksen toimintoihin, joissa valmentautujan toimintakunto voi vaihdella.

LOPUKSI

Verstas-hankkeen kantavana teemana oli usko muutokseen. Usein tämä muutos tapahtuu pienin askelin, eikä takapakeilta voida välttyä. Ammatteisina meidän tehtävämme on tukea tätä matkaa, kulkea rinnalla ja tarjota mahdollisuuksia. Samalla meidän on tunnistettava omat rajalliset vaikuttamismahdollisuutemme. Emme voi muuttaa kaikkea, emmekä tehdä toisen puolesta. Voimme kuitenkin tarjota tukea ja uskoa siihen, että jokaisella on mahdollisuus muutokseen.

Lopulta kyse on ihmisen kokoisesta tuesta.

MUISTILISTA AMMATTILAISELLE

Kuuntele — anna asiakkaiden äänen kuulua

Osallista — tee yhdessä, älä puolesta

Mahdollista — luo edellytykset, poista esteitä

Tue — tarjoa apua oikeaan aikaan

Vahvista — nosta esiin vahvuudet ja onnistumiset

KUNTOUTUMISEN TUKEMISEN SUUNNITELMA VERSTAS-HANKE

Nimi		PVM
LÄSNÄOLIJAT (nimi ja mahdollinen titteli)		
SOVITTU SEURANTAJAKSO (2vko-3kk)		
NYKYTILANNE Asuminen (asunnon koko ja varustus, suihku, keittiö, yleiskunto, tukitoimenpiteet kotona) Päihteidenkäyttö (mitä ja kuinka paljon, kenen kanssa, koska alkanut) Terveystila (asiakkaan oma kokemus, lisätään tietoja mahd. muista lausunnoista) Työhistoria (mitä tekee nyt / tehnyt viimeksi) Harrastukset (muu tekeminen päihteidenkäytön tilalle, motivointia) Taloudellinen tilanne (tarvitseeko apua, tukien hakeminen) Sosiaaliset suhteet (terveelliset ihmissuhteet jotka eivät tue päihteidenkäyttöä, kannustus esim. yhteydenottoon sukulaisten kanssa) Arjesta selviytyminen (mitkä asiat sujuvat, missä kokee tarvitsevansa apua -siivous, ruuanlaitto, kaupassakäynti)		

SUUNNITELMA Lähiajan tavoitteet ja keinot Asumisen tukeminen (päivärytmi, mitkä asiat auttavat arjessa selviytymistä, miten tavoitteisiin voitaisiin päästä) Päihteettömyyteen tukeminen (AA, NA, Sininauhasäätiön päiväkeskukset tms – ovatko tuttuja, miltä elämä ilman päihteitä tuntuisi, mistä muuta sisältöä, mitä muutoksia päihteettömyys toisi) Terveystila (miten huolehtii jatkossa terveystilastaan, onko motivoitunut, lääkityksen varmistaminen, sovitut lääkärikäynnit) Työhön ohjaaminen (mahdollisuuksien mukaan, myös kurssit) Harrastuksiin ohjaaminen (mikä kiinnostaisi, mielekästä tekemistä päihteidenkäytön sijaan) Taloudellinen tilanne (tulot, miten rahat saadaan riittämään koko kk:n ajan, suunnitelman laatiminen, suoraveloitus) Sosiaalisten suhteiden tukeminen (kannustaminen ryppyporukan ulkopuolisiin suhteisiin -omaiset, läheiset, harrastustoiminta) Arjesta selviytyminen (kodinhoito, arjen rytmi, hygienia, siivous, ruuanlaitto –tukipalvelut)	
TAVOITTEET (mihin sitoudutaan, seuraava tapaaminen, muut yhdessä sovitut askeleet)	
Muuta huomioitavaa Muut täytetyt indikaattorit, kuten kykyviisari tai osallisuusindikaattori	